

הוא עשה תשובה או לא, והוא על פי התורה הק', היינו, שאם עשה תשובה או בוודאי היה התוה"ק מראה להם זכות בהמשפט הזה.

ולכך אמרינן בגמרא שאחר גמר דינו להוציאו לבית הסקילה, היה עומד אחד על מקום (גבוה) סמוך לב"ד ונס גדול בידו, והב"ד עוסקים בדינו עד שיהרג — כל זה הוא על פי הדברים שאמרנו, כי עלה מורך בלבבם שמא יעשה תשובה אחר גמר דין, ולכן לא פסקו מלעיין בדינו, וכאשר נתחרט האיש על עונו אזי תיכף נתגלה הדבר לפני הב"ד על ידי התוה"ק וימצאו זכות לפניו ויאמרו להאיש העומד אצלם בנס להראות בהנס אשר בידו להחזירו לבית דין... (מתוך אוהב ישראל — לקוטים ד"ה פעם).

וע"ע מי השילוח ח"ב שופטים ד"ה צדק צדק. עוד בטעם הדבר שאין תשובה מועילה בעונשי ב"ד — ע' בספר תקנת השבין ח (עמ' 73).

דף מג

'אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזרה שוה' — נראה לכאורה שנתקבלה 'גזרה שוה' זו ללמוד הימנה דבר אחר, ולכן אילו לא היה קרא מפורש, הייתי יכול ללמוד גם הלכה זו בכלל הג"ש. אבל אם לא נתקבלה ג"ש זו כלל, אין שייך לומר 'הייתי אומר ג"ש' — הלא אין אדם דן ג"ש מעצמו אא"כ קבלה מרבו.

ואם תאמר אם כן קרא למה לי, תיפוק ליה מג"ש. וי"ל שמא צריך קרא שלא נטעה ונלמד משחוטי חוץ. ולמאן דאמר אין למדים מן הלמד כשהלמד קדשים והלמד חולין — לכך צריך קרא ואין ללמוד מגזרה שוה, כמו שכתב הר"ן (מב:). ושמא אין זו גזרה שוה גמורה אלא גילוי מלתא בפירוש 'מחוץ למחנה', ולזה אין צורך בקבלה מרבו. וע' מרגליות הים.

'רב אשי אמר: משה היכא הוה יתיב, במחנה לוייה, ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל' — חוץ למחנה לוייה, אל מחוץ למחנה — חוץ למחנה ישראל' — קשה, לפי מה שכתבו התוס' (מב: ד"ה כי) שמ'הוצא את המקלל' למדים שצריך להוציאו מב"ד [גם כשהב"ד מחוץ למחנה], וכפי משמעות המשנה, אם כן מנין ללמוד מכאן חוץ למחנה לוייה וישראל.

ושמא סובר רב אשי שמשמעות 'הוצא את המקלל' משמע ממקום מחנהו של משה ומבית דינו כאחד, הלכך שקולים הם ויבואו שניהם.

עוד היה נראה לומר שעיקר הדרשה ללמד חוץ למחנה ישראל, ממשמעות 'אל מחוץ למחנה' — כלומר הוציאו למקום שגדרו 'חוץ למחנה', מקום שאינו 'מחנה' בשום פנים. [שלא כמשמעות 'מחוץ למחנה' (ללא 'אל') בשחוטי חוץ, שמשמעו להוציא מן המחנה שהוא נמצא בו עתה]. אלא שאין משמע כן מלשון הגמרא. וצ"ע.

'נשים יקרות שבירושלים...' — פירוש: מכובדות, עשירות (ע' כתובות קו. ובפרש"י; מגילה כג: 'עמדו יקרים עמדו').

'הא ודאי מסתברא משל צבור' — כתב רבנו חננאל: אלו הם דברי רב רבאי מרוב. [מובא באגרת רב שרירא גאון שהיה מרבנן סבוראי. ועירו 'רוב' — בסביבות ישיבת נהרדעא היתה] (מרגליות הים). עוד על תוספות מהסבוראים והגאונים בתלמוד — ע' במצוין ביוסף דעת קדושין ב וב"מ יט:

'היוצא ליהרג, משקיף אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו, שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש' — מכאן נובע המנהג לומר על שתית כוס יין 'לחיים' — כלומר, אנו שותים יין זה לחיים ולא כשתית מי שנגמר דינו שהוא שותה למיתה (עפ"י מרגליות הים בשם מנורת המאור לר"י אלנקאוה. [ויסוד הדבר במדרש תנחומא (ורשא) פקודי, ב. ונראה לפי הסגנון שהיא תוספת מאוחרת]).

טעם זה תואם עם המנהג הקדום כפי הנראה מן הגמרא ומהראשונים, שהנוכחים הם האומרים 'לחיים', כמאחלים לו שתהיה שתיתו לחיים ולא למות. ואולם המנהג הרווח עתה [אצל האשכנזים], שהשותה אומר להם 'לחיים' — ואמירה זו לשמחה בעלמא.

בזה יש לבאר דברי הפוסקים שכתבו להקדים את הברכה והטעימה ורק אח"כ יאמר 'לחיים' (כנה"ג; פמ"ג), כדי שלא להקדים כבוד בשר ודם לכבוד שמים. ובגמרא ובראשונים אין נראה כן — אלא שהפוסקים הללו דיברו לפי מנהגינו שהשותה אומר 'לחיים' לשמחה בעלמא, ובוה מסתבר הטעם הנזכר, אבל לפי המנהג הראשון שהוא איחול של המסובים, אומרים לו לפני השתיה. ויש עוד לפלפל ואין להאריך (עפ"י שו"ת שבט הלוי ח"ג צד, ב).

זכרוז יוצא לפניו. לפניו אין מעיקרא לו. פרש רש"י: 'ארבעים יום קודם' — הדברים מחוסרים באור בגלל השמטת הצנוור. והרי הנוסח על פי דפוסים ישנים ודקדוקי סופרים:

לפניו אין מעיקרא לא, והתניא בערב הפסח תלאוהו לישו, והכרוז יוצא לפניו ארבעים יום: ישו יוצא ליסקל על שכישה והסית והדיח את ישראל. כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו, ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב פסח. אמר עולא: ותסברא, בר הפוכי זכות הוא? מסית הוא, ורחמנא אמר: לא תחמל ולא תכסה עליו? אלא שאני ישו שקרוב למלכות היה; —

תנו רבנן, חמשה תלמידים היו לו לישו; מתאי נקאי נצר ובוני תודה. אתיוהו למתאי, אמר: מתאי יהרג והכתיב (תהלים מב) 'מתאי אבוא ואראה פני אלקים'. אמרו לו: אין, מתאי יהרג דכתיב (שם מא): 'מתאי ימות ואבד שמו'. אתיוהו לנקאי, אמר: נקאי יהרג והכתיב (שמות כג) 'ונקי וצדיק אל תהרג'. אמרו לו: אין, נקאי יהרג דכתיב (תהלים י): 'במסתרים יהרג נקי' (רש"י: יהרג נקי. רוצח הוא נקי זה וראוי ליהרג שהרג במסתרים. ותשובה בעלמא היא מפני האומות, שקרוב למלכות היה והיו צריכים להשיב על כל ראיות של הבל שלהם). אתיוהו לנצר, אמר: נצר יהרג והכתיב (ישעיה יא) 'נצר משרשיו יפרה'. א"ל: אין, נצר יהרג דכתיב (שם יד): 'זאתה השלכת מקברך כנצר נתעב'. אתיוהו לבוני, אמר: בוני יהרג והכתיב (שמות ד) 'בני בכורי ישראל'. א"ל: אין, בוני יהרג דכתיב (שם) 'הנה אנכי הורג את בנך בכורך'. אתיוהו לתודה, אמר: תודה יהרג והכתיב (תהלים ק) 'מוזמור לתודה'. א"ל: אין, תודה יהרג דכתיב (שם נ) 'זובה תודה יכבדנני' (רש"י: מי שיהרוג תודה — יכבדנני). אריב"ל....'

(ע"ב) 'כל הזובה את יצרו ומתודה עליו, מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא' — בכלל 'זובה את יצרו' — שבירת התאוות שיצרו של אדם חומדן,

עד שלא יגיע לשום חשק ורצון אליהם, ויהיו נמאסים ובוזיים בעיניו מלבד איסור התורה. ומה שאמרו רז"ל (ספרא, קדושים ט) 'אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר... אלא יאמר אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי' — זה אמור בדברים שאין השכל מחייבם רק התורה אוסרתם, כגון בשר-בחלב חזיר שעטנז וכד', אבל דברים שגם השכל מתנגד אליהם, כגון גזל וניאוף ודומיהם — אל יאמר 'אפשי' אלא יזבח וישבור את רצונו, כאמור (עפ"י דברי חיים (מצאנו) — קדושים).

מה שכתב 'ניאוף' — צריך באור, שהרי מפורש בספרא שם לגבי ערוה. ואכן כבר הרמב"ם ז"ל (בפרק ו מ'שמונה פרקים)

חילק חילוק זה, והכליל את העריות במצוות השמיעות שבכלל ה'חוקים' הם, ובהם נאמר הכלל 'אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי'. לא כן במצוות שכליות, כגנבה וכחש, שבהן מעולה יותר זה ששונאם בלבו ומתעבם. ולולא דבריהם היה נראה שבעצם אין כל סתירה, דהא והא איתנהו, כי ודאי מעלה גדולה היא לשנוא את הרע ואת העבירה בכל נפשו ולבבו, עד שיתועב הדבר בעיניו. [מלבד מה שדבר זה מההה גדר והרחקה גדולה מן החטא. עוד זאת, כשם שחביבות המצוה ואהבתה מעלה היא, כך שנאת העבירה כשלעצמה הריהי מעלה ושבח], אלא שמ"מ צריך האדם לקבוע בדעתו שגם אילו הייתי רוצה וחפץ בדבר — לא אעשהו, שהרי נגזר עלי כן. שעל ידי כך הוא נמנע מפני מצות המלך. וע"ע אור ישראל להגרי"ס ל; שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ יז תשל"א; בית ישי דרוש יב עמ' צד-צה. וע"ע שם משמואל (צו, תרע"א ד"ה האומנם) — דרך אחרת.

— יתכן לפרש 'זוכה את יצרו ומתודה עליו' — גם כאשר אדם מתגבר על יצרו וזוכה לזוכו, שלא הגיע לכלל מעשה עבירה, הרי הוא מתודה ובוש על היצר שבקרבו המניעו לחטוא. וזהו 'מכבדו בשני עולמים, בעוה"ז ובעולם הבא' — הן בעולם המעשה, בזביחת היצר הגלויה והנראית. הן בעולם המחשבה, על הטמון בלבו ומחשבתו, שזו בחינת עולם הבא כמובא בספרים.

'מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן' — שהרי ענין הקרבנות הוא להוריד שכינה לעולם הזה התחתון, ומי שדעתו שפלה, הקב"ה שוכן עמו כמו שאמרו (ע' סוטה ה עפ"י ישעיהו נז) 'אני את דכא' (עפ"י שם משמואל ויקהל).

זמנין שכיפר לו וידיו... — כתב הרמ"א (יו"ד שמ"ה) שהרגיל לעשות עבירה אין מתאבלים עליו. וכתב הש"ך (שמה ססק"ה) שנראה דוקא כשלא התודה קודם מיתתו, אבל אם התודה — הרי יש לו חלק לעולם הבא ומתאבלים עליו. עכ"ד. (וע' גם באורך בספר תקנת השבין לר"צ הכהן עמ' 159). אבל ב'שבט יהודה' (למהר"י עייאש, שמ. הביאו בשו"ת שבט הלוי ח"ג קסו) כתב שאפילו התודו אין מתאבלים עליהם. וכתב להוכיח זאת מהרוגי בית דין שמתודים קודם מיתתם, ואעפ"כ אמרו (להלן מז:): שאין מתאבלים עליהם לפי שאין להם כפרה עד שתהא מיתה וקבורה וצער הקבר — הרי שאין הידוי מכפר עד אחר כל העונשים הללו שיענש אחר מיתתו. [נראה לכאורה שהש"ך סובר לחלק בין הרוגי בית דין החמורים, שעברו בזדון בעדים ובהתראה והרי הם כמורים להכעיס, דמה להם לומר 'על מנת כן אני עושה' (כמו שכתב הרא"ש בפ"ג דמו"ק סב), הלכך אין להם כפרה גמורה בוידוי, משא"כ שאר עבריינים].

'אומרים לו: התודה... ר' יהודה אומר: אם היה יודע שהוא מזומם אומר, תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה. אמרו לו: אם כן יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו' — משמע קצת שוידוי זה נעשה בקול, שאחרים שומעים אותו [הגם שאין מצוה לפרסם חטאיו שבין אדם למקום, אפילו הם גלויים לכל — לשיטת הרמב"ם (תשובה ב,ה ובכס"מ), מ"מ אין צריך לכסותם בדוקא, כיון שהחטא כבר נתפרסם]. וטעם הדבר, יתכן משום קדוש השם, שמצדיק את מיתתו שבאה לו על חטאיו ופשעיו. וגם ידעו הכל כי אין מיתה בלא חטא. וגם יימנע בכך לזוט שפתים על ב"ד שהרגו דם נקי — לכך צריך להתודות לעיני כל. וצ"ב.

'תן לו תודה והיפטר' — לא שיקר לו, כי על ידי כך אכן נפטר מדין שמים (ריעב"ץ). וראה בהגהות ר' ישכר בער בעל 'פתחי שערים' (בסוף המסכת) שצידד להוכיח מכאן על מי שאמרו לו ב"ד או הבעל-דין שכנגדו, אם תודה תיפטר, והודה — אין יכול לטעון אח"כ על דעת כן הודיתי, כדי שאפטר.

'חמשה, ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע, שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי' — דרש שני ווי"ן של 'וכזאת' — לרבות שתי מעילות (תורא"ש; ריעב"ץ).

'מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן' — אבל לאחר מכן ענש, שיש לחכמים ולמנהיגים לפשפש תמיד ולחזור ולחקור על מעשה בני עירם, לחקור ולרגל אחר הנסתרות כפי יכולתם. וכל שמתרשלים בכך הרי הכל נענשים בנסתרותיהם של חוטאים, שכל ישראל נעשו ערבים זה לזה משקבלו עליהם ברכות וקללות בגרזים ובעיבל (מאירי).

דף מד

הערות ובאורי אגדה

'אמר רבי אבא בר זבדא: אע"פ שחטא — ישראל הוא' — יש שכתבו שמכאן המקור להלכה המובאת בגמרא ובפוסקים שגר שחזר לקלוקלו, או ישראל מומר שקידש — קידושיו קידושין, שהרי הוא 'ישראל' לכל דיניו (ע' חדושי אגדות מהרש"א; שו"ת מהרשד"ם ח"א אה"ע י').

ולפי זה כתב מהרשד"ם (שם), בבאור הדעה המובאת בטור אבן העזר (מד) שהמשומד לחלל שבת בפרהסיא ולעבוד עבודה זרה דינו כגוי גמור ואין קידושיו קדושין [והטור ושאר פוסקים חולקים על כך] — '... אחר שהמקור... הוא מעכן, ועכן עצמו לא מצאנו לו עוון אחר רק שמעל בחרם, אמנם בשאר מצוות כשר היה, א"כ לא גמרינן דישאל שחטא שהוא ישראל אלא כי האי גוונא דעכן שלא חטא אלא בדבר אחד. ואע"פ דאמרינן בגמרא: אמר רבי אילעא... מלמד שעבר עכן על ה' חומשי תורה — נראה דסברת יחיד היא זו וגם כי אינה אלא אסמכתא בעלמא, וראיה לדבר דבתי הכי אמרינן: ואמר רבי אילעא... עכן מושך בערלתו היה. ופריך פשיטא, ופרש"י הא ר' אילעא גופי' אמר דעבר על כל התורה. ולא היה לו לרש"י לומר אלא פשיטא דהא עבר כל התורה, אלא שנראה לנו אין קושיא רק לרבי אילעא דדריש כן... אבל מי שמחלל שבת בפרהסיא ועובד ע"ז שכל העובר על אחד מהם כעובר על כל התורה כולה והוה ליה גוי גמור — אין שם ישראל עליו, וכמו שהגוי שקידש אין חוששין כן זה' עד כאן לשון מהרשד"ם.

בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד פג) השיג על דבריו, כיצד ניתן לדחות סוגיא דגמרא בסברא זו. וגם מי אמר לו שמקור דין הגמרא שקידושי מומר חלים הוא מקרא זה דדברי קבלה. אלא באור הגמרא כאן שישאל שחטא ישראל הוא אינו ענין להלכה אלא לדברי אגדה, לומר שקרא זה משמיענו חביבות ישראל להקב"ה שאפילו בשעה שהם חוטאים קורא אותן ישראל [ולא 'העם', כדפרש"י]. — ולכן פשוט וברור שהוא טעות שפלטה פולמוסו של הגאון מהרשד"ם לדחות בזה סוגיות הגמ' ודברי כל הפוסקים, עכ"ד. (ע' גם בספר תקנת השבין לר"צ הכהן (פ) שהשיג על הרשד"ם).

— 'עדיין שם קדושתם עליהם' (רש"י). אותה נקודת הקדושה, הגנוזה בעומק נשמת ישראל — אינה אובדת, ועד כמה שאדם מישראל יורד לשערי טומאה ר"ל, פתאום נקודה זו עלולה להתעורר, אם לחזור בתשובה, אם לתלות בטחונו בהקב"ה. הגרעין הקדוש הזה יכול להצמיח בהחבא ניצוצי קדושה המתגלים פתאום בלב רשעים (מתוך עלי שור ח"ב עמ' תרכב. וע' מכתב מאליהו ח"א עמ' 291 וח"ב עמ' 100).

על פי החמה, ולא על פי השעון. תפארת ישראל). אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש — עדותם בטילה. רבי יהודה אומר: קיימת. אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע — עדותם בטילה, שבחמש חמה במזרח ובשבע במערב.

זה אומר סוף שלש וזה תחילת חמש; לרבא (פסחים יב) שאדם טועה בשתי שעות חסר משהו — עדותם קיימת. ומכל מקום כשסתמו אין שואלים אותם אם בתחילה או בסוף, שאין בודקים את העדות כדי לקיימה ולחייב מיתה (עפ"י תוס').

אחד אומר 'קודם הנץ החמה' ואחד אומר 'לאחר' או אפילו 'בתוך הנץ החמה' — עדותם בטילה (רב שימי בר אשי).

דוקא שציינו הנץ בדבריהם, אבל ציינו שעות, כגון זה אומר שתים וזה שלש, אעפ"י ששעה שניה מתחלת קודם הנץ ושלישית לאחר הנץ — עדותם קיימת, שאין בני אדם בקיאים בשעות וסוברים ששעה שניה מתחלת אחר הנץ החמה (תוס').

דף מב

פח. עמדו הדיינים למנין בדיני נפשות, י"א מחייבים וי"א מזכים ואחד אינו יודע, או י"ב מחייבים וי"א מזכים — מה עושים?

י"א מזכים וי"א מחייבים ואחד אינו יודע, או י"ב מזכים וי"א מחייבים — יוסיפו שני דיינים. אם עדיין לא הוכרע [לחובה בשנים ולזכות באחד] — מוסיפים והולכים, עד שבעים ואחד. ל"ו מחייבים ול"ה מזכים — דנים אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מהמחייבים דברי המזכים. [או להפך, אחד מהמזכים יחזור בו ותהא הכרעה לחובה בשנים — שבשעת גמר דין המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה, כדלעיל לד]. לדברי רבי יוסי, כשם שאין מוסיפים על בית דין של ע"א כך אין מוסיפים על ב"ד של כ"ג. (ולרבי יוסי, כשאומר 'איני יודע' מחליפים אותו באחר. (עפ"י ראשונים).

לא הוכרע הדין — גדול שבדיינים אומר 'נודקן הדין'. לפי רב אחא בריה דרב איקא, משמעות אמירה זו שהדין קשה עלינו וצריך להמתין ולעייין בו. ורק בדיני נפשות אומרים כן, שבהם צריך עיון היטב, אבל לא בדיני ממונות. ולפי רב אשי, משמעות הכרזה זו הפוכה, לומר שהדין מוצה עד תום ושוב אין צריך לדקדק בו. ודוקא בדיני ממונות אומרים כן, אבל בדיני נפשות אף משגמרוהו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות — מחזירים את הדין.

עדים זוממים שחייבו מיתה ונידונים; י"ב דיינים אומרים הרי זו הזמה וי"א אומרים אינה הזמה — נראה להוכיח מדברי התוס' (ג): שהגידון נפטר ממיתה. ויש להסתפק כשי"ב אומרים שאינה הזמה וי"א אומרים הזמה (עפ"י אור שמת סנהדרין ח, א).

פרק ששי 'נגמר הדין'; דפים מב — מג

פט. איזהו מקומן של הדברים / הפעולות דלהלן:

א. בית הסקילה.

ב. שריפת פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור.

רלב

ג. שפך הדשן המוצא מהמזבח.

ד. איסור 'שחוטי חוץ' שחייבה תורה.

א. בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות (כפי שדרשו מהוצא את המקלל אל מחוץ למחנה; ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה וירגמו אתו אבן. וגם דרשו גורה שוה מפרים הנשרפים), כלומר מחוץ לעיר. והיה מרוחק מבית דין, גם אם יצא בית הדין וישב מחוץ לעיר [והטעם, כדי שלא ייראו ב"ד רוצחים. או גם כדי להרחיב את אפשרות ההצלה].

א. כתב הרמב"ם (סנהדרין יב,ג): יראה לי שיהיה בית הסקילה רחוק כמו ששה מילין, כמו שהיה

בין בית דינו של משה רבינו שהיה לפני פתח אהל מועד ובין מחנה ישראל.

ואם יצאו בית דין ממקום קביעותם חוץ לעיר, אין צריך להרחיק ששה מילין מאותו מקום אלא כיון שיש ששה מילין ממקום עיקר מושב בית דין, די בכך. ובלבד שיהא חוץ לבית דין (עפ"י רדב"ז שם. ואולם בתורת חיים כאן פירש פשט הגמרא שיש להרחיקו מבית דין כשיעור שלש מחנות, ומשמע גם כשהב"ד חוץ לעיר).

ב. אין בית דין יוצאים אחר הנהרג (רמב"ם יג,ד. כנראה זהו בכלל מה שאמרו להרחיקו בית הסקילה שלא יראה ב"ד רוצחים).

ג. גם שאר מיתות בית דין היו חוץ לבית דין, כדי שתהא להם הצלה. ויש אומרים שלא היה צריך להתקין להן מקום קבוע ומיוחד כמו בית הסקילה (עפ"י חדושי הר"ן ועוד).

ד. בעיר שרובה נכרים, אין צריך להוציא מחוץ לעיר אלא די שיהא חוץ לבית דין בריחוק (עפ"י ר"ן).

ומדברי התוס' נראה לכאורה שרק עיר מוקפת חומה צריך להוציאו ממנה, אבל אין לה חומה אינה בגדר 'מחנה ישראל' ולא נאמר בה דין הוצאה.

ה. התוס' נקטו (עפ"י הסוגיא בכתובות. וכ"כ המאירי) שנערה המאורסה ועובד עבודרה זרה יוצאים מכלל חייבי מיתות, שנסקלים על פתח בית האב או בשער שעבד בו, ואם אי אפשר — על פתח בית דין. והר"ן צדד לומר שדינם כשאר חייבי מיתות מחוץ לעיר ובריחוק מבית דין).

ב-ג. מקום שריפת הפרים ומקום שפך הדשן — חוץ לשלש מחנות (אל מחוץ למחנה; אל מחוץ למחנה; אל מחוץ למחנה).

ד. איסור 'שחוטי חוץ' הוא חוץ למחנה שכינה, כלומר חוץ לעזרת ישראל (או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו...).

צ. מהו סדר המעשים מגמר הדין ועד הבאתו לבית הסקילה?

נגמר הדין, מוציאים את הנידון להריגה. כאמור, מקום ההריגה היה מרוחק מבית דין. אחד עומד על פתח בית דין והסודרים בידו. וסוס רחוק ממנו — כדי שיהא רואהו. אומר אחד (מהדיינים או מהתלמידים) יש לי ללמד עליו זכות — הלה מניף בסודרים והסוס רץ ומעמידם. מצאו לו זכות — פטרוהו. ואם לאו — יצא ליסקל.

וכרוז יוצא לפניו, כדלקמן.

היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות — אומרים לו הַתְּוֹדָה, שכל המומתים מתודים (בני שים נא כבוד

לה' אלקי ישראל ותן לו תודה... ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלקי ישראל וכזאת וכזאת עשיתו).

אחר שמתודה (רמב"ם יג, ב) משקים אותו קורט של לבונה בכוס יין כדי שתטרף דעתו עליו.

גם בשאר מיתות בית דין היו עושים כסדר הזה (ר"ן).

היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות — מפשיטים אותו את בגדיו, כדלהלן (מד). ועולה לבית

הסקילה הוא ועדיו, וידיו אסורות (רמב"ם טו, א).

דף מג

צא. א. אביזרי ההריגה וכל הנלווה — משל מי הם באים?

ב. יצא ליהרג ואמר יש לי ללמד זכות על עצמי — האם לעולם מחזירים אותו לשוב ולדון מחדש?

ג. מה מכריז הכרוז לפני היוצא ליהרג.

א. החפצים שנהרג בהם, כגון אבן שנסקל בה, עץ שנתלה בו, סייף שנהרג בו — באים משל ציבור, שאין אומרים לו הבא משלך להרגך.

הסודר והסוס שנועדו להצלתו — נסתפק רב הונא משל מי.

המשקה שמשקים אותו להטריף דעתו, נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותו. ואם לא התנדבו, מסתבר שבא משל הציבור (תנו שכל לאובד).

[אביזרי ההריגה נקברים עמו. לא עמו ממש אלא בד' אמותיו. כדלהלן מה:].

ב. בפעם הראשונה שאמר הנידון יש לי ללמד על עצמי זכות — מחזירים אותו, בין שיש ממש בדבריו בין

שאינן [כי שמא אגב בעתתו אינו יכול להביע כל מה שיש לו לומר]. וכן בשניה. מכאן ואילך אין מחזירים אותו אלא אם יש ממש בדבריו. ופירש אביי שמוסרים לו מפעם שניה ואילך זוג תלמידי חכמים שיהיו

עמו לבדוק אם יש ממש בדבריו.

ג. כרוז יוצא לפניו [ולא מעיקרא]: איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית. ופלוני ופלוני

עדיו — כל מי שיודע לו זכות — יבוא וילמד עליו. אמר אביי: צריך לציין גם את היום והשעה והמקום של העבירה — כדי שידעו להזימם.

(כן הוא הדין לכל המומתים (ר"ן), מלבד המסית שאין מחזירים אותו לזכות (מאירי).

צב. א. אמר אחד מן התלמידים: יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק — כיצד הדין?

אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק — רב אחא בר הונא נסתפק בדבר, האם סותרים

הדין וצריך להביא דיינים אחרים (רש"י ור"ן) אם לאו.

ופסק הרמב"ם (י, ד) שהריהו כמי שאינו. (וע' גם בחדושי הר"ן לד.).

אבל אם כבר לימד זכות ואח"כ נשתתק (או מת) — רואים אותו לענין המניין כאילו הוא חי ועומד במקומו

(כדברי רבי יוסי בר חנינא).

צג. האם ישראל אחראים זה על זה, על החטאים הנגלים ועל הנסתרים?

לדברי רבי יהודה (וכן אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון), מאז שעברו את הירדן נענשים ישראל אף על העבירות הנסותרות של אחד מהם (ולדבריו משמע שעל הנגלות נענשו אף מקודם לכן). ולדברי רבי נחמיה, לא ענש על הנסותרות 'עד עולם'. אלא עד שלא עברו את הירדן לא היו ערבים זה לזה כלל, ומשעברו נענשים על הנגלות בלבד.

דף מד

צד. א. מה היו חטאי עכן? האם יש לו חלק לעולם הבא?

ב. האם הרגו את אנשי ביתו עמו?

ג. האם עשה יהושע כהוגן בהקימו את האבנים בהרי גריזים ועיבל?

א. עכן, מלבד מעילתו בחרם [לרבי חנינא — מעל בשלשה חרמים, ולריו"ח בשם רבי אלעזר בר"ש — בחמשה. אנכי חטאתי... וכזאת וכזאת עשיתי. מג:], דרשו מן המקראות (מריבויי גם) שעבר על חמשה חומשי תורה, כלומר רוב מצוותיה (מהרש"א). ועוד אמרו: מושך בערלתו היה (וגם עברו את ברית); בא על נערה המאורסה (וכי עשה נבלה בישראל). עכן לא איבד חלקו לעולם הבא, שוידויו כיפר לו ('עכרך ה' ביום הזה — אבל לא לעולם הבא; ובני זרח זמרי... כולם חמשה — כולם חמשה לעולם הבא).

ב. לא הרגו את אנשי בית עכן, רק סקלו בהמותיו ושרפו רכושו. ולא לקחו את משפחתו אלא להיות נוכחים באותו מעמד, כדי לרדותם. (ולא כן כתב בפירוש מצודות דוד — יהושע שם).

ג. ר' שילא דרש שלא היה ראוי ליהושע להקים האבנים בהרי גריזים ועיבל המרוחקים יותר מששים מיל מהירדן (סוטה לו). אלא בסמוך לירדן מיד. ורב חלק על כך, שהרי נאמר בו לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה. (ולדעתו, אפשר שנצטוו להקימן בהרי גריזים ועיבל המרוחקים, או סובר שהקימן סמוך לירדן על שתי גבשושיות שנקראו 'גריזים' ו'עיבל'. ונחלקו תנאים בדבר במקום אחר. תוס' עפ"י סוטה לג).

צה. עדים שהעידו על אחד שחייב מיתה ונגמר דינו, האם יכולים לחזור עתה מדבריהם וליתן טעם שמפני שנאה מסוימת העלילו עליו בשקר?

אין העדים יכולים לחזור מדבריהם, אפילו נותנים טעם לחזרתם, [וגם אם הנידון 'צועק חמס על מיתתו עד שמבין ריסי עיניו נראין הדברים שהוא מוזם...! לשון המאירי] — שכבר נגזרה גזירה, ובכל אופן אמרה תורה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (ער"ן). ומשמע שאין חילוק אם נגמר הדין אם לאו. אך יתכן שאם עדיין לא נגמר הדין, ונראה לדיין שיש אמת בטעם שנותנים העדים עתה, רשאי להיסלק מלדון דין זה שהוא מרומה בעיניו).

דפים מד — מה

צו. האם הנסקל נסקל בבגדיו?

לדברי רבי יהודה, בין איש ובין אשה נסקלים ערומים (ורגמו אתו), אלא שבאיש מכסים ערוותו מלפניו פרק אחד, ובאשה — בין מלפניה בין מלאחריה שני פרקים.